

Bestaanszekerheid daalt ondanks stijging aantal werkenden

Gaat die klus
nog door?

Mijn moeder
zegt dat ik het huis
uit moet!

Ik kan het zelf
wel fixen

Hogere
energiekosten! En de
boodschappen dan?

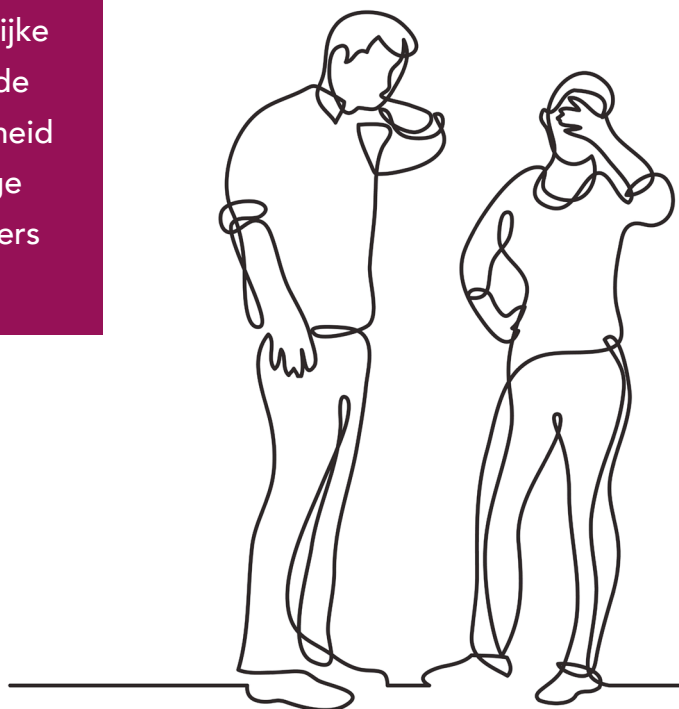

Afname bestaanszekerheid voor burgers in kwetsbare posities

Bestaanszekerheid geeft mensen rust in het hoofd. We weten inmiddels dat geldzorgen je energie, gezondheid en doenvermogen aantasten. Kortom: bestaanszekerheid is ontzettend belangrijk.

Om zicht te krijgen op bestaans(on)zekerheid in Nederland brengen we verschillende feiten en cijfers op het gebied van arbeidsmarkt en armoede- en schuldenproblematiek in kaart.

...er zijn duidelijke signalen dat de bestaanszekerheid voor sommige groepen burgers daalt...

Er is sprake van krapte op de arbeidsmarkt. Het aantal werkenden was nog nooit zo hoog. Ook laten verschillende cijfers van het CBS zien dat de armoede- en schuldenproblematiek de afgelopen jaren daalt. Toch zijn er ook duidelijke signalen dat de bestaanszekerheid voor sommige groepen

burgers daalt. Welke groepen burgers verkeren in een kwetsbare positie en lopen risico op (problematische) schulden?

Er zijn **vijf met elkaar samenhangende ontwikkelingen** waarom we voor een belangrijke maatschappelijke opgave staan in de keten van schuldhulp:

1

Onzekerheid voor flexwerkers en mensen met minimumloon

Veel **werkenden** verkeren in een kwetsbare positie omdat zij een relatief groot risico lopen op armoede en/of schulden: of omdat ze flexwerker zijn of omdat ze laagbetaald werk doen en rond het minimumloon verdienen. Of beide. De huidige arbeidsmarkt is voor veel werkenden te onzeker, omdat hun inkomen uit werk onvoldoende bestaanszekerheid biedt.

2

Bijstandsgerechtigden komen moeilijk aan werk

Ondanks de stijging van het totaal aantal werkenden, en de recente stijging in de arbeidsdeelname van **bijstandsgerechtigden**, blijft de groep bijstandsgerechtigden over een langere periode bekeken redelijk gelijk en profiteert dus maar beperkt van de krapte op de arbeidsmarkt. Deze groep loopt een heel groot risico om in armoede te belanden en om problematische schulden te ontwikkelen.

3

Effecten van corona nog onduidelijk

De **verwachtingen** voor de komende jaren zijn zorgwekkend: we rijden nog in de mist. **De effecten van corona zijn onduidelijk.** Wat gebeurt er bijvoorbeeld met zelfstandig ondernemers nu de Tozo gestopt is? En wat gebeurt er met de grote groep flexwerkers als steunmaatregelen vanuit de overheid voor bedrijven wegvallen?

4

Onzekerheid door stijgende inflatie

Door de stijgende inflatie is het voor burgers op de rand van het bestaansminimum moeilijker om rond te komen. Dit geldt in het bijzonder voor de groep werkenden die in een kwetsbare positie verkeert. Maar ook voor bijstandsgerechtigden. De jaarlijkse verlaging van de bijstandsuitkering die doorloopt tot 2035 zorgt er namelijk voor dat de armoedekans voor bijstandsontvangers naar verwachting fors toeneemt de komende jaren.

5

Niet iedereen die hulp nodig heeft krijgt die

Veel van de groepen burgers die in een kwetsbare positie verkeren, hebben inkomensondersteuning of schuldendienstverlening nodig maar krijgen dit niet altijd. Dit is onwenselijk want bestaansonzekerheid kan het leven van burgers ontwrichten op verschillende levensdomeinen.

- Bijna de helft van de mensen met ernstige betalingsproblemen denkt niet dat de problemen zo ernstig zijn dat zij daar (professionele) hulp bij nodig hebben; zij onderschatten de ernst van de problematiek of schamen zich.
- Ook zijn systemen en regels vaak te complex en sluiten niet aan bij de basisvaardigheden en het doen-vermogen van burgers. Zij krijgen daarom niet de ondersteuning die zij nodig hebben.

Krapte op de arbeidsmarkt

69,5%
aan het werk
(van 15 - 75-jarigen)

Aantal werkenden stijgt

Het aantal werkenden stijgt sinds 2011. In augustus 2021 was 69,5% van de 15- tot 75-jarigen aan het werk; een nieuw record in arbeidsdeelname.

[Bron: CBS \(2021\)](#) Maar, dit betekent dus ook dat meer dan 30% *niet* aan het werk was.

Recordaantal vacatures

Er is sprake van een recordaantal openstaande vacatures. Eind september 2021 stonden er 371.000 vacatures open. Dit is het hoogste aantal openstaande vacatures ooit gemeten.

[Bron: CBS \(2021\)](#)

3,1%
werkloos

Dalende werkloosheid

De werkloosheid daalt in Nederland sinds 2011. In het derde kwartaal van 2021 waren 294.000 mensen werkloos. Dat is 3,1 procent van de beroepsbevolking. Het aantal werklozen neemt al drie kwartalen op rij af.

[Bron: CBS \(2021\)](#)

Wel zien we een stijging in het aantal langdurig werklozen: degenen die al een jaar of langer op zoek zijn naar werk. **Belangrijk is dat het bij werklozen gaat om mensen die geen betaald werk hebben, maar daar wel recent naar hebben gezocht en direct beschikbaar zijn.** Dit kunnen ook mensen uit de bijstand zijn.

[Bron: CBS \(2021\)](#)

419.000

Bijstandsgerechtigden profiteren nauwelijks van krappe arbeidsmarkt...

Ten opzichte van 2020 daalde het aantal mensen in de bijstand in 2021. Ook zaten er minder mensen in de bijstand in 2021 dan net voor het begin van de coronacrisis. Eind september 2021 ontvingen 419.000 personen tot de AOW-gerechtigde leeftijd een algemene bijstandsuitkering. Over een langere periode bekeken, zien we dat het aantal mensen in de bijstand niet minder wordt maar ook niet groeit. Dit betekent dat deze groep dus nauwelijks lijkt te profiteren van de krapte op de arbeidsmarkt.

[Bron: CBS \(2021\)](#)

...dat geldt ook voor mensen met een arbeidsbeperking.

Er is dus werk zat, maar niet voor iedereen. Bijvoorbeeld ook niet voor mensen met een arbeidsbeperking. Waar het aantal mensen met een arbeidsbeperking dat aan het werk was toenam tot 2020, werd deze stijgende trend doorbroken in 2020 en zagen we een lichte daling. Dit komt waarschijnlijk doordat corona een negatieve impact had op de tijdelijke contracten, uitzendbanen en oproepbanen. Dat raakt mensen met een arbeidsbeperking, omdat zij relatief vaak op dergelijke contracten werken.

[Bron: Inspectie SZW \(2021\)](#)

7,7% huishoudens onder lage inkomensgrens, stijging armoede verwacht

Armoedekans daalt...

Sinds 1977 volgt de ontwikkeling van het armoederisico in grote lijnen de conjunctuur: dat betekent dat in tijden van economische neergang de kans op armoede stijgt en daalt in tijden van economische voorspoed. Over het algemeen geldt dat de kans op armoede in Nederland daalt sinds 1985; het armoederisico was toen historisch hoog met 22,5 %. Inmiddels is het percentage huishoudens met een inkomen onder de lage-inkomensgrens – dit is hoe het CBS de armoedekans definieert – gedaald naar 7,7% in 2019. [Bron: CBS \(2021\)](#) Dit neemt natuurlijk niet weg dat het onwenselijk is dat 7,7% van de huishoudens in Nederland onder de lage inkomensgrens valt.

... maar stijging verwacht

Volgens het CPB en het SCP neemt de kans op armoede naar verwachting toe na 2021. Als gevolg van reeds ingezet beleid neemt het aantal personen in armoede na 2021 toe, namelijk van 5,3% naar 6,8% van de bevolking. Een belangrijke verklaring voor deze toename is de jaarlijkse verlaging van de bijstandsuitkeringen die doorloopt tot en met 2035. Hierdoor neemt de kans op armoede onder bijstandsgerechtigden fors toe. [Bron: CPB & SCP \(2020\)](#)

Definitie armoedekans CBS:

Om te bepalen of een huishouden een laag inkomen heeft, en dus risico loopt op armoede, wordt het besteedbaar inkomen van een huishouden (exclusief gebonden overdrachten zoals huursubsidie/huurtoeslag) omgerekend tot het gestandaardiseerde inkomen. Het resulterende gestandaardiseerde inkomen is laag wanneer het minder is dan 9.250 euro.

Definitie armoede SCP:

De SCP-methode voor het meten van armoede heeft relatieve en absolute elementen en kan daarmee 'quasi-relatief' genoemd worden. Het stelt dat een persoon arm is als hij of zij 'gedurende langere tijd niet de middelen heeft om te kunnen beschikken over de goederen en voorzieningen die in zijn samenleving als minimaal noodzakelijk gelden' (Goderis et al. 2018). In 2017 was de hoogte van de SCP-armoedegrens voor een alleenstaande gelijk aan 1.135 euro.

Armoede: risicogroepen

Wie vormen de risicogroepen als het gaat om armoede bezien vanuit verschillende perspectieven?

bijstandsontvangers

Kijkend vanuit het perspectief 'voornaamste inkomensbron' lopen bijstandsontvangers veruit het meeste risico op armoede en vormen de grootste groep onder de langdurig lage inkomens.

lager opleidingsniveau

Kijkend naar het opleidingsniveau van de hoofdkostwinner binnen een huishouden lopen huishoudens met een hoofdkostwinner met een lager opleidingsniveau een groter risico op armoede. Het risico op langdurige armoede nam in de periode 2014–2018 bij elk van de opleidingsniveaus toe. Bij de laagopgeleiden, een groep met relatief veel bijstandsontvangers, ging de stijging het hardst.

eenoudergezinnen & alleenstaanden onder 67

Vanuit een demografisch perspectief bekeken, is het armoederisico onder eenoudergezinnen het hoogst. Een laag inkomen kwam met 21 procent in 2018 het meest voor bij eenoudergezinnen met uitsluitend minderjarige kinderen. Alleenstaanden onder de AOW-leeftijd staan op de tweede plek in de rangorde van huishoudens met een hoog armoederisico: 1 op de 5 had in 2018 een inkomen onder de lage-inkomensgrens *Bron: CBS (2019)*

Definitie lage-inkomensgrens CBS:

Om te bepalen of een huishouden een laag inkomen heeft, wordt het besteedbaar inkomen van een huishouden (exclusief huurtoeslag) omgerekend tot het gestandaardiseerde inkomen. Het resulterende inkomen is laag wanneer het minder is dan 13.200 euro. Deze grens komt ongeveer overeen met de koopkracht van een bijstandsuitkering voor een alleenstaande in 1979, toen deze op zijn hoogst was.

bijstandsontvangers

flexwerkers

zelfstandigen

werkenden met migratieachtergrond

één-ouder
gezin

laag
opgeleid

alleenstaand

Werkenden met risico op armoede

In 2020 maakte 1,9 procent (148.200) van de ruim 7,8 miljoen werkenden in Nederland deel uit van een huishouden met een inkomen onder de lage-inkomensgrens en liep een risico op armoede. Een jaar eerder was dat nog 2,1 procent. Het armoederisico van werkenden is voor het zevende jaar op rij gedaald. [Bron: CBS \(2021\)](#)

Wanneer armoede onder werkenden in kaart wordt gebracht aan de hand van het ruimere *niet-veel-maar-toereikend-criterium* ontstaat een ander beeld. Cijfers uit 2017 laten zien dat bijna een kwart miljoen Nederlandse werkenden onder de armoedegrens leeft, ondanks hun inkomen uit werk. Ongeveer 3 procent van alle werkenden leefde in 2017 volgens het *niet-veel-maar-toereikend-criterium* in armoede: ruim 220.000 mensen. 125.000 van hen zijn in loondienst en 95.000 werken als zelfstandige.

Ongeveer 3 procent van alle werkenden leefde in 2017 volgens het niet-veel-maar-toereikend-criterium in armoede:
ruim 220.000 mensen

Wat zijn de gemene delers kijkend naar werkende armen?

De werknemers in kwestie hebben vaak **laagbetaald** en **onregelmatig werk**. Of het zijn **parttimers** die te weinig uren maken. Werkende armen hebben verder relatief vaak een **laag opleidingsniveau**, een **migratieachtergrond** en wonen vaker in de **grote steden** of aan de randen van Nederland. De arbeidsmarkt is dus voor veel werkenden eigenlijk te onzeker en te flexibel. [Bron: SER \(2021\)](#) De groep flexwerkers is groot, namelijk 1 op de 3 werkenden. De 1,7 miljoen werknemers met een flexibele arbeidsrelatie en de 1,2 miljoen zzp'ers vormen samen **2,9 miljoen flexwerkers** in het tweede kwartaal van 2021. Het is dus een grote groep werkenden die kwetsbaar is. [Bron: CBS \(2021\)](#)

Onderzoek van het Nibud liet zien dat de kwetsbare werkenden zoals jongeren, flexwerkers en zelfstandigen vaker een terugval in inkomen ervaren (tussen de 33% en 46%) als gevolg van de coronapandemie dan mensen in loondienst (16%). [Bron: Nibud \(2020\)](#)

Schuldenproblematiek daalt

Gemiddelde schuld bleef gelijk

De gemiddelde schuld van mensen die gebruikmaken van schuldhelpverlening bleef redelijk gelijk tussen 2017 en 2020; 42.100 euro in 2017, 43.300 euro in 2018, 43.315 euro in 2019 en 41.985 euro in 2020. [Bron: NVVK \(2020\)](#)

Aantal schuldeisers bleef gelijk

Het aantal schuldeisers dat mensen hebben die gebruikmaken van schuldhelpverlening is nauwelijks veranderd tussen 2017 en 2020 met gemiddeld 13-14 schuldeisers. [NVVK \(2020\)](#)

Daling aantal wanbetalers

Tussen 2017 en 2020 is er sprake van een afname van het aantal wanbetalers Zorgverzekeringspremie; namelijk van 249.044 in 2017 naar 189.652 in 2020. [Bron: Staat V en Z \(VWS\) \(2020\)](#)

Daling betalingsproblemen

Het aantal personen met betalingsproblemen nam af tussen 2016 en 2020. Maar ook tussen 2019 en 2020; dit daalde van bijna 695.000 eind 2019 naar ruim 657.000 eind 2020. In 2020 had bijna 4,5% van de Nederlandse bevolking (18 jaar en ouder) betalingsproblemen.

Alleen bij jongeren tot 25 jaar zien we dat de betalingsproblemen toenemen. In 2020 hebben ruim 34.000 jongeren tot 25 jaar betalingsproblemen. [Bron: BKR \(2020\)](#)

Daling geregistreerde problematische schulden

Het aandeel huishoudens met geregistreerde problematische schulden nam af tussen 2015 en 2020. Dit was 8,6% in 2015, 8,3% in 2018 en 7,6% in 2020. [Bron: CBS \(2020\)](#)

Definitie betalingsproblemen BKR:

Een persoon heeft een betalingsprobleem als hij:

- een bepaalde periode achterloopt met betalen en de kredietaanbieder die betalingsachterstand bij het BKR heeft gemeld;
- met een kredietaanbieder een aflossingsregeling heeft afgesproken, nadat zich een situatie van achterstand voordoet;
- de (rest)vordering in één keer moet betalen, omdat de kredietaanbieder die heeft opgeëist;
- de (rest)vordering niet helemaal kan terugbetalen en de kredietaanbieder daardoor 250 euro of meer afboekt; gebruik maakt van schuldhelp (saneringskrediet of schuldbemiddeling)

Problematische schulden: risicogroepen

Voor de periode 2016-2018 heeft het CBS met een classificatieboom risicogroepen afgeleid van personen met een verhoogd risico op problematische schulden.

Mensen met uitkering en
verdacht van misdrijf

12,1%

risico op schulden

Het blijkt dat mensen die een uitkering hebben én verdacht worden van een misdrijf het grootste risico lopen op het hebben van problematische schulden, namelijk 12,1 procent. *Bron: CBS (2018)*

Mensen die uit elkaar gaan

7,9%

risico op schulden

Ook is de kans op problematische schulden relatief groot wanneer mensen uit elkaar gaan, namelijk 7,9 procent. *Bron: CBS (2018)*

Mensen met baanverlies

7,1%

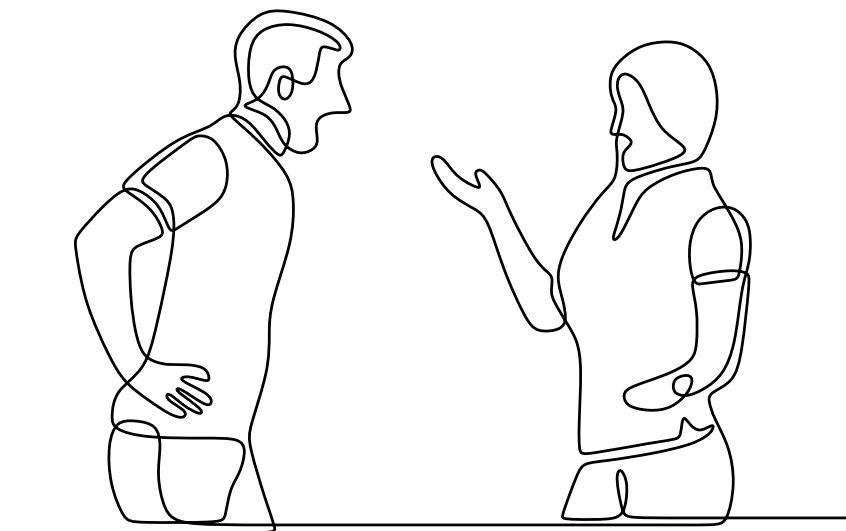
risico op schulden

Mensen die vanuit werk instromen in de WW lopen eveneens een relatief groot risico op problematische schulden, namelijk 7,1 procent. *Bron: CBS (2018)*

Mensen met laag inkomen

Daarnaast laten de CBS-data zien dat huishoudens met problematische schulden relatief vaak een **laag huishoudinkomen** hebben. *Bron: CBS (2020)*

Binnen huishoudens met problematische schulden, is **inkomen uit bijstand** relatief vaak de belangrijkste inkomensbron. *Bron: CBS (2020)*

Ook al daalt schuldenproblematiek, veel mensen hebben moeite om rond te komen

Hoewel cijfers over armoede- en schuldenproblematiek laten zien dat de kans op armoede en schulden vooralsnog daalt in Nederland, ontstaat op basis van cijfers over de mogelijkheid die huishoudens hebben om rond te komen een ander beeld. De perceptie van de mogelijkheid om rond te kunnen komen, toont hoe huishoudens hun financiële gezondheid ervaren. Daarmee vormt het een belangrijke indicator voor het mogelijk ontstaan van schulden.

Het houdt impliciet bijvoorbeeld ook rekening met de rol van de stijgende inflatie. Voor de impact die geldzorgen op het leven van mensen hebben, en de stress die zij hierdoor ervaren, is de manier waarop mensen hun financiële gezondheid *ervaren* uiteindelijk belangrijker dan het feit of zij volgens een vastgestelde definitie wel of niet onder de armoedegrens leven.

De manier waarop mensen hun financiële gezondheid **ervaren** is uiteindelijk belangrijker dan het feit of zij volgens een vastgestelde definitie wel of niet onder de armoedegrens leven.

Rondkomen

Uit onderzoek uit 2018 door het Nibud blijkt 38 procent (2,6 miljoen) van de huishoudens moeilijk rond kan komen. De volgende huishoudens komen vaker dan gemiddeld moeilijk rond:

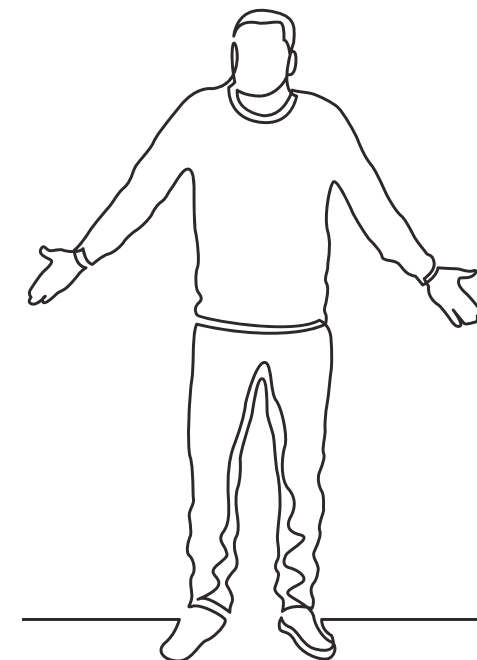
- Alleenstaanden met kinderen
- Huishoudens in een huurwoning
- Uitkeringsgerechtigden, met name mensen in de bijstand

[Bron: Nibud \(2018\)](#)

Recent onderzoek laat zien dat ruim een op de tien huishoudens aangeeft niet rond te kunnen komen omdat hun inkomen onvoldoende is. Van deze groep maakt of heeft de helft schulden en gebruikt de andere helft het spaargeld om rond te komen.

[Bron: Deloitte \(2021\)](#)

1 op de 10 huishoudens kan niet rondkomen, omdat hun inkomen onvoldoende is.

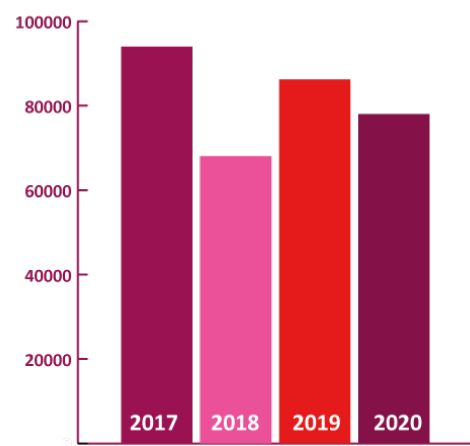

Ontwikkelingen schuldhelp

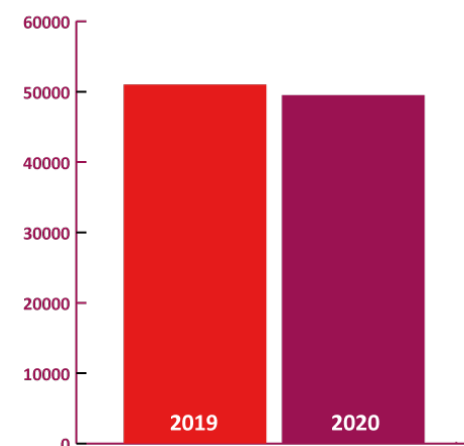
Daling aantal aanvragen schuldhelpverlening

Het aantal aanvragen voor schuldhelpverlening nam af tussen 2017 en 2020: 94.000 in 2017, 68.200 in 2018, 86.201 in 2019 en 78.013 in 2020. Dit is verklaarbaar volgens de NVVK, omdat mensen door de sociale beperkingen ook minder goed toegang hadden tot schuldhelpverlening. [Bron: NVVK \(2020\)](#)

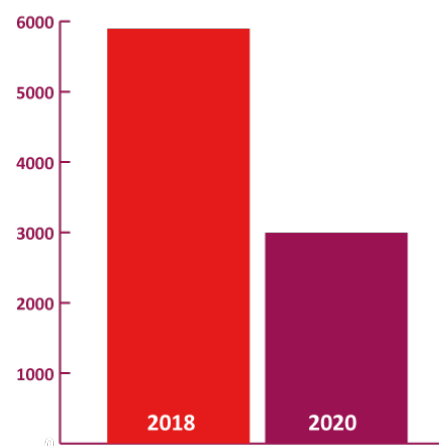
Daling saneringskrediet en schuldhelpmiddeling

In 2020 nam het aantal Nederlanders met een saneringskrediet of schuldhelpmiddeling af: van ruim 51.500 in 2019 naar ruim 49.500 mensen in 2020. [Bron: BKR \(2020\)](#)

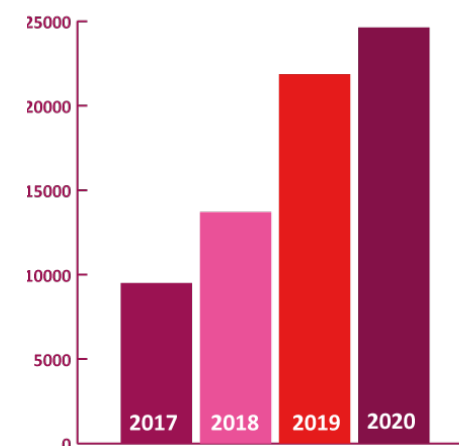
Daling schuldsaneringen Wsnp

Tussen 2018 en 2020 zien we een afname van het aantal uitgesproken schuldsaneringen in de Wsnp; van zo'n 6.000 (5.895) in 2018 naar ongeveer 3.000 (2.995) in 2020. [Bron: CBS \(2020\)](#)

Stijging Beschermingsbewind

Een steeds grotere groep mensen kan zich financieel moeilijk staande houden en staat onder beschermingsbewind: 9.500 in 2017, 13.700 in 2018, 21.861 in 2019 en 24.633 in 2020. [Bron: NVVK \(2020\)](#)

Niet iedereen die hulp nodig heeft, krijgt die

Mensen onderschatten de ernst van de problematiek

Te weinig mensen met ernstige betalingsproblemen maken gebruik van hulpverlening. Van hen heeft namelijk 34 procent geen enkele vorm van hulpverlening, en bij meer dan de helft van hen ontbreekt professionele hulp. Een groot deel (40 procent) van hen denkt niet dat de problemen zo ernstig zijn dat zij daar (professionele) hulp bij nodig hebben. Het Nibud vindt het zorgelijk dat zo veel mensen met financiële problemen geen hulp krijgen. Omdat mensen zelf niet aankloppen bij de gemeente of hulpverlenende instanties, moet de hulp naar hen gebracht worden. Het signaleren van mensen met ernstige betalingsproblemen moet nog beter. [Bron: Nibud \(2018\)](#)

Regels en systemen steeds complexer

Veel maatschappelijk kwetsbare mensen zijn aangewezen op financiële ondersteuning vanuit overheidsinstanties. Grote groepen burgers – zoals bijstandsontvangers, ondernemers en jongeren – zien hun financiële problemen toenemen en weten vaak niet waar ze moeten aankloppen voor hulp. Het complexe systeem van wet- en regelgeving helpt niet en vertraagt zelfs.

Burger te weinig centraal; te weinig oog voor menselijke maat

Het systeem van toeslagen en andere vormen van inkomensondersteuning is te complex. Wet- en regelgeving wordt steeds complexer en houdt geen rekening met de vaardigheden en het doenvermogen van burgers. Communicatie vanuit de overheid is bijvoorbeeld niet altijd afgestemd op de burger. Ook zijn besluiten niet altijd helder gemotiveerd. Burgers begrijpen hierdoor niet altijd wat de inhoud of de strekking is van bepaalde brieven.

Ook kunnen zij de gevolgen van een besluit niet altijd overzien. Burgers kunnen hierdoor klem komen te zitten.

[Bron: SER \(2021\)](#) en [Bron: TCU \(2021\)](#)

In Nederland hebben 2,5 miljoen mensen moeite met lezen, schrijven en/of rekenen. Daar komt dan nog de groep bij met beperkte digitale vaardigheden. [Bron: Stichting Lezen en Schrijven \(2018\)](#). De complexiteit van regels en systemen is daarom heel zorgelijk.

